

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

עבודה זרה: פולחנים פגאניים בארץ-ישראל - 43725

תאריך עדכון אחרון 03-10-2013

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: ארכאולוגיה והמזרח הקרוב הקדום

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 1

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): אורית פלג-ברקת

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: orit.peleg@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: ימי ב' 15:00 - 14:00

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

בקורס זה נבחן היבטים שונים של פולחן ודת פגאניים בתקופה ההלניסטית והרומית בארץ ישראל. נבחן את השאלות: מהי דת פגאנית ופוליתאיסטית, מהו פנתיאון האלים, מקומות הפולחן, אופי הפולחן והטקס, פולחן אישי מול פולחן מוסדי וציבורי, דת עממית מול דת רשמית, מאגיה וכישוף ומקומם באמונה, וסינקריטיזם. הקורס יבחן את העדויות הארכיאולוגיות וההיסטוריות העיקריות: כתובות, טקסטים, שרידים ארכיטקטוניים של מקומות פולחן, צלמיות, פסלים, מנחות, וכיוצא באלה. נשים לב להבדלים רגיונליים וליחסי הגומלין בין תשובי הארץ הפגאנים ואמונותיהם עם שכניהם המונותאיסטים – היהודים, השומרונים והנוצרים.

מטרות הקורס:

מטרת הקורס היא להעניק לסטודנטים הכרות מעמיקה עם המורשת הפגאנית של ארץ ישראל בתקופה ההלניסטית והרומית ולהפנות את הזרקור מהקהילות היהודיות והנוצריות שעומדות לרוב במרכז המחקר והלימוד אל תושביה הפגאניים של הארץ, שהיוו למעשה רוב באוכלוסייה ואל השרידים הארכיאולוגיים שהותירו אחריהם ומהם ניתן ללמוד על אמונותיהם וטקסי הפולחן שלהם.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

1. לתאר ולנתח את מקורות ההשפעה על הפולחנים הפגאניים בארץ ישראל בתקופה ההלניסטית והרומית ואת הסינתזה שנוצרה בערים השונות.
2. להסביר ולהדגים מהו סינקריטיזם ומה חשיבותו.
3. להשוות בין אופי הפולחן בערים השונות ובאזורים השונים ולהסביר את המקור להבדלים הרגיונליים.
4. להצביע על מקורותיו והתפתחותו של פולחן השליט באזורנו.

דרישות נוכחות (%) :

80

שיטת ההוראה בקורס: הוראה פרונטלית, חובת קריאה לקראת חלק מהשיעורים, רפרטים, עבודה מסכמת

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. פולחנים פגאניים בארץ ישראל – מבוא, מונחים ותולדות המחקר
2. אלים ואלות בארץ ישראל – פולחנים יווניים, רומיים ומזרחיים
3. בין מסורת לחידוש: פולחנים פגאניים בארץ ישראל בתקופה ההלניסטית
4. מקדשים ומתחמים מקודשים בארץ ישראל בתקופה ההלניסטית
5. פולחן הקיסר – ימי הורדוס ואילך
6. פולחנים ומקדשים בערי הדקפוליס – בית שאן כמקרה מבחן

7. פולחנים ומקדשים בגליל העליון - בניאס וקדש
8. פולחנים ומקדשים בערי החוף - עכו, קיסריה, יפו, אשקלון ועזה
9. פולחנים ומקדשים באיליה קפיטולינה ושומרון - ערים ללא סינקריטיזם?
10. מאגיה וכישוף בארץ ישראל
11. פגאנים, יהודים, שומרונים ונוצרים
12. סיכום

חומר חובה לקריאה:

- * א' טל, הארכיאולוגיה של ארץ-ישראל בתקופה ההלניסטית: בין מסורת לחידוש, ירושלים תשס"ז, עמ' 90–48.
- * ע' פרידהיים, "הפולחנים הפגניים של שומרון-סבסטיה בתקופה ההלניסטית-רומית והרכבה האתני של האוכלוסייה המקומית", בתוך: א' אשל (עורך), מחקרי יהודה ושומרון, הקובץ השישי, אריאל תשנ"ז, עמ' 170–157.
- * ע' פרידהיים, "הפולחנים הפגאניים של איליה קאפיטולינה - עיר ללא סינקריטיזם", בתוך: א' פאוסט וא' (עורכים), ברוך (עורכים), חידושים בחקר ירושלים, דברי הכנס השלישי, רמת-גן תשנ"ח, עמ' 42–29.
- * N. Belayche, 2001. *Iudaea-Palaestina – The pagan Cults in Roman Palestine (second to fourth century)*, Tübingen.
- * A. Erlich, *The Art of Hellenistic Palestine*, Oxford 2009, especially pp. 112–117.
- * D. Flusser, "Paganism in Palestine", in S. Safrai and M. Stern (eds.), *The Jewish People in the First Century (Compendia Rerum Iudaicarum ad Novum Testamentum 1:II)*, Assen 1976, pp. 1065–1100.
- * A. Ovadiah and S. Mucznik, *Worshipping the Gods. Art and Cult in Roman Eretz Israel*. Leiden 2009.
- * A. Ovadiah and Y. Turnheim, *Roman Temples, Shrines and Temene in Israel*, Rome 2011.

חומר לקריאה נוספת:

- ע' ארליך, "דמותה של האלה קיבלה בארץ ישראל בתקופה ההלניסטית", ארץ ישראל כ"ט (ספר שטרן), ירושלים תשס"ט, עמ' 34–22.
- א' כשר, כנען, פלשת, יוון וישראל, יהודים והערים ההלניסטיות בתקופת הבית השני, ירושלים 1988, עמ' 49–31.
- ע' פרידהיים, "לשאלת קיומם וחשיבותם של פולחנות סוריה בניאפוליס-שכם בתקופה שלאחר מרד בר-כוכבא", בתוך: א' אשל (עורך), מחקרי יהודה ושומרון, הקובץ השביעי, אריאל תשנ"ח, עמ' 153–141.
- ע' פרידהיים, "לשאלת תפקידו של הצבא הרומי בהפצת הפולחנים הפגניים ביהודה ובשומרון לאחר חורבן בית שני", בתוך: א' אשל (עורך), מחקרי יהודה ושומרון, הקובץ התשיעי, אריאל תש"ס, עמ' 218–201.
- ע' פרידהיים, "הפולחנים הפגאניים הסוריים בפטולמאס-עכו בתקופה ההלניסטית-רומית", ירושלים וארץ-ישראל, ספר אריה קינדלר, תל-אביב תש"ס, עמ' 100–89.
- ע' פרידהיים, "הפולחנים הפגניים של אשקלון בתקופה הרומית", בתוך: אשקלון-עיר לחוף ימים, אשקלון תשס"א, עמ' 174–147.
- ע' פרידהיים, "פולחנים פגאניים בארץ ישראל הרומית", עבודת מאסטר, אוניברסיטת בר-אילן

תשנ"ה.

- Y. Aharoni, *Investigation at Lachish V, The Sanctuary and the Residency*, Tel Aviv 1975.
- N. Belayche, "Du Mont du Temple au Golgotha: le Capitole de la colonie d'Aelia Capitolina," *Revue de l'Histoire des Religions* 214 (1997), pp. 387–413.
- P. Bruneau, *Recherches sur le cultes de Délos a l'époque hellénistique et al'époque impériale*, Paris 1970.
- S. Derfler, *The Hellenistic Temple at Tel Beersheva*, New York 1993.
- A. Erlich and A. Kloner, *Maresha Excavations Final Report II, Hellenistic Terracotta Figurines from the 1989–1996 Seasons (IAA Reports 35)*, Jerusalem 2008.
- A. Erlich, "Part Two: Figurines, Sculpture and Minor Art of the Hellenistic and Roman Periods", in E. Stern, *Excavations at Dor, Figurines, Cult Object and Amulets, 1980–2000 Seasons*, Israel Exploration Society, Jerusalem 2010, pp. 117–212.
- P. Figueras, *The Pagan Image of Greco-Roman Palestine and Surrounding Lands (BAR International Series 2495)*, Oxford 2013.
- M. L. Fischer, 1998. *Marble Studies - Roman Palestine and the Marble Trade*, Konstanz.
- E. Friedheim, 2002. "Quelques remarques sur l'introduction du culte de Jupiter Héliopolitain à Emmaüs-Nicopolis à l'époque romaine," *Revue Biblique* 109 (1), pp. 101–108.
- E. Friedheim, "The Religious and Cultural World of Aelia Capitolina: A New Perspective," *Archiv Orientalni* 75 (2007), pp. 125–152.
- A. Kuhrt and S. Sherwin-White, "Preface", in A. Kuhrt and S. Sherwin-White (eds.), *Hellenism in the East*, Berkeley 1987, pp. IX–XII.
- J. Magness, 2003. "A Mithraeum in Jerusalem?", in G. C. Bottini, L. Di Segni, and L. D. Chrupcala (eds.), *One Land – Many Cultures, Archaeological Studies in Honour of Stanislaw Loffreda ofm. Jerusalem: Franciscan Printing Press*, pp. 163–171.
- J.A. Overman (ed.), *The Roman Temple Complex at Horvat Omrit: an Interim Report*, Oxford 2011.
- C. Renfrew, *The Archaeology of Cult. The Sanctuary at Phylakopi*, London 1985, pp. 11–26.
- J. Teixidor, *The Pagan God, Popular Religion in the Greco-Roman Near East*, Princeton 1977.

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 100 %
הרצאה 0 %
השתתפות 0 %
הגשת עבודה 0 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות: